

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

2003
оной
сентябрийн
9
Вторник

№ 154
(20816)

Намарай эхин
сагаан бишэн
харын
14
гарагай
3

Бурятия

ХИЛЭ ДЭЭРЭ ГУРИМ САХИХА

Россин Федерацийн Аюулгүйн Сөведэй секретарь
Владимир РУШАЙЛЫН ерэнэн тухай

Россин Федерацийн Аюулгүйн Сөведэй секретарь Владимир Борисович Рушайло сентябрийн 1-нэй үдэшэ орой Эрхүү хотодо ерэнэн байгаа. Россин Федерацийн Президентын Сибирин Федеральна округто байдаг Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшын орлогшо Вадим Вадимович Гончаров болон Эрхүү можын губернатор Борис Александрович Говорин эндэ тэрэнине угтаба.

Үглөөдэрын В.Б.Рушайло оршоп тойронхине хамгаалгын, мого шотагай байгаалин аюулгүйе хангалгын асуудалнуудаар албан зургаанууд хоорондын зүблөө Эрхүү хотодо зарлахан байгаа.

Сентябрийн 3-да Шэтэ хотодо Россин Аюулгүйн Сөведэй секретарь «Хилэ шадар үндэһэтэнэй аюулгүй байдалые хангалгын зорилгонууд тухай» албан зургаанууд хоорондын зүблөөн дээрэ түрүүлэгшээр нууба. Удаань Россин Федерацийн аюулгүй байдалай Федеральна албанай Забайкалин можы шотагуудай хилын харуулай захиргаанай хүтэлбэрлэгшэдтэй уулзахан байгаа. В.Б.Рушайлын албанай хэрэгээр Шэтэ ошолго Шэтэ можын Захиргаанай толгойлогшо Равиль Фаритович Генна-тулинтай уулзажа хөөрл-дэлгөөр түгэсэбэ.

В.Б.Рушайло болон тэрэнтэй хамта ябагшад сентябрийн 4-нэй үглөөгүүр Буряад ороной ниислэл хотодо бууба. Бурядай Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Леонид Васильевич Потапов, республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Александр Гомбоевич Лубсанов, Буряад Республикада байдаг Федеральна ахмадинспектор Борис Васильевич Данилов, Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Олег Валентинович Хышиктеув,

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай хүтэлбэрлэгшэ Иннокентий Бадраевич Дагбаев, Улаан-Үдэ хотын мэр Геннадий Архипович Айдаев, Россин Федерацийн ФСБ-гэй Буряад Республикадахи хүтэлбэрийн директор Анатолий Иванович Митин, республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр Михаил Владимирович Цукрук болон бусад тусхай тухаалтад тэрэнине аэропорт дээрэ угтаба.

Аэропортдо В.Б.Рушайло Россин болон республикын олоңдо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлүүдэй түлөөлэгшэдтэй уулзажа, ямар зорилготойгоор Буряад Республикада ерэнэн тухайгаа хөөрлэн байха юм.

2003 оной сентябрийн хүүл багта Россин Аюулгүйн Сөведэй ээлжээтэ суглаан түсэбэй ёһоор үнгэргэгдэжэ, гүрэн түрын удха шанартай хэдэн шухала асуудал зүбшэн хэлсэхэ юм. Тэрэ тоодо хилэ дээрэ гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэлэй асуудалнууд, тэрэнэй ашаг үрые дээшлүүлгын хэмжээнүүд оробо.

«Үргэн ехэ хилэ дээрэ гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэл болон тэрэнэй аша үрые дээшлүүлхэ хэмжээнүүд тухай» асуудалаар албан зургаанууд хоорондын зүблөөн дээрэ Владимир Рушайло үгэ хэлэхэдэ, албанай хэрэгээр ерэнэн тухайдаа

журналистнуудта дэлгэрэнгүйгээр хөөрлөбэ.

Манай ороной хилэ дээрэ аюулгүй байдал хангалгын хэдэн асуудал шийдхэхэ гэхэн Россин Федерацийн Президентын даалгабарине бэсэлүүлжэ байнабди, - гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. - Аюулгүйн Сөведэй хүдэлмэрилэгшэд-һөө гадна, элдэб министерствэнүүд болон албан зургаануудай түлөөлэгшэд манай хүдэлмэрийн бүлэгтэй бүридэлдэ ороно.

Энэ зүблөө үнгэргэлгын газарые шэлэхэмнай дэмы бэшэ. Юундэб гэхэдэ, Эрхүү болон Шэтэ можонууд, Буряад Республикын хилэнүүд Россин хилын эгээл ехэ участок болоно. Тиймэһээ эндэ бэрхшээл түбэгүүд ушардаг. Буу зэбсэгүүд болон хара тамхи нишэ тийшэнь гаргаха ябадал ехээр үзэгдэдэг. Эдэ бүгэдэ хуули ёһонуудые сахидаг байгуулануудай, ороной хүтэлбэрийн ханаа ехээр зобоодог байна. Хилэ дээрэ гаргагдадаг гэмтэ ябадал Россин Федерацийн үндэһэн аюулгүй байдалда хоро хүргэнэ бшуу.

Эдэ зүблөөнүүд дээрэ оруулагдахан дурадхалнуудые, хэлэгдэхэн ханамжануудые наринаар шэлжэлжэ үзэхэбди, эдэ асуудалнуудай Аюулгүйн Сөведэй шийдхэбэринүүдэй түлэбтэ оруулагдаха байһаниинь элитэ.

Хилэ дээрэ гаргагдадаг гэмтэ ябадал интернациональна шэнжэтэй боложо байнхай. Онһон техникэ, мэдээсэлэй хэрэгсэлнүүд үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байна гэжэ тэрэ пресс-конференци дээрэ онсолон тэмдэглэбэ. Тиймэһээ гүрэнэй хилэ хамгаалгын тон шэнэ гурим

ёһо байгуулаха зорилго табигдана. Гэхэтэй хамта үргэн ехэ хилэ дээрэ гаргагдадаг гэмтэ ябадалтай тэмсэлэй аша үрые дээшлүүлхэ, бүхы хүдэлмэрийн удха шанарые эрид хубилгаха шухала.

Энээнэй тула хүсэтэ байгуулануудай хоорондох харилсаануудые үргэдхэхэ, хуули ёһонуудые хамгаалгын зургаануудай уласхоорондын харилсаае бэхжүүлхэ, хилэ дээрэ, хилэ шадархи шотагуудта оперативн-бэдэрлгын ба һэргылэмжын хүдэлмэрийн нарижуулан хайжаруулаха хэрэгтэй.

Гансал эдэ бүхы асуудалнуудые тоололго табигдахан зорилгонуудай үргэн ехэ, ороо шухала байһые элэрхэйлэн гэршэлэ гэжэ В.Б.Рушайло тэмдэглэбэ.

Тэрэшлэн В.Б.Рушайло болон тэрэнтэй хамта ябагшад Буряад Республикын Президент Л.В.Потаповтай Нархан туза соо оршодог сэрэгтэй гарнизоной хүдэлмэртэй танилсахан, хүтэлбэрлэгшэдтэйнь хөөрлөдөө хэһэн байгаа. Дайнда хабаадагшадтай, сэрэгтэй албанай ветерануудтай, 11-дэхи десантна бригадын онсо шалгархан сэрэгшэдтэй, 24-дэхи тусхай зорилготой бригадын сэрэгшэдтэй эндэ уулзаба. Республикын Президент Л.В.Потапов сэрэгтэй албатадта Буряад Республикын Правительствын Хүндэлэлэй грамотануудые, харин В.Б.Рушайло үнэтэ бэлэгүүдые барюулаа.

Сентябрийн 4-һөө 8 болотор Россин Федерацийн Аюулгүйн Сөведэй экспертнүүд Буряадай сэрэгтэй комиссариатда, Сэлэнгын ЦКК-да, ЛВРЗ-да, Авиааводто хүдэлхэн, Буряад Республикын гүйсэдхэхы засагай зургаануудай толгойлогшынортой, предприятинуудай хүтэлбэрлэгшэдтэй хөөрлөдхэн байгаа.

Сентябрийн 8-най үдэ багта В.Б.Рушайло болон тэрэнтэй хамта ябагшад Москва ошохоёо Улаан-Үдэһөө нийдэбэ.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэлбэлэй албан. Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Сентябрь харын зураглал

Сентябрь нара –
Сүмбэр үнгэ,
Үерлэхэн будагуудай
Үзэсхэлэнтэ хүшэгэ.

Үнэхөөрөөшье, сентябрь харамнай намарай үнгэ бүрийн будагтай, тоһон будагай үнгэнь хүртэхөөр бэшэ хаһа. Нургуулинуудай хонхын түрүүшын жэнгирэн. «А» үзэгтэй танилсажа, абьяас ехэ дэлхэйе эмнихэ хаһа. Үйлсөөр нургуулидаа ошожо ябаһан хүүгэдэй шэг шарайень харыт. Ямар урихан зөөлхэн, энсэдтэй шууяатай үхибүүд бэ. Харамнайшье баһа нимэрхүү идэмаар харагдана бэшэ гү? Энэл даа, набша намаатай ногоон дэлхэйн хүүлшын нара.

Ехэнхидэе хабарай түрүүшын нарадал огторгойн орьёл хүхэржэ, хүн зоной досоо хүнгэн шэнги үзэгдэдэг, харин хаа-яа хура борооной туулган шэнги хүндэ үүлэнүүд толгой дээгүүрнай нишэ-тийншэ нүүдэг зантай. Тээд энэ харамнай угаашье мэхэтэйхэн. Үдэшэ, үглөөнийнь хүйтэн амисхаал, шүүһэ шэмсээ бүхы ургамалнуудай шүүгдэжэ байһан үе. Шубуу сонхорхоошье захалаад, дуу шуугуй боложо хорошоо гү гэжэ ханахаар. Үгы, энэмнай эгээл худал. Аян замай шубууд эблэржэ, эжэлшэжэ, халуун ороңдоо нийдхээр бэлэн. Харин манай үбэлдөө үбэлзэхэ боро борбилоонууд, гулабхаанууд дальбараануудаа бөөһөннь халгаахаа хүрэгөөрөө хүрэглэжэ, нишэ-тийншэ нийдэн, тархиень эрыюулнэ хэбэртэй. Байгал далайн үнэтэй сэнгтэй омоли загалан ехэ-ехэ гол мурэнүүдтэ үгсэн, түрьһөө хаяжа, түбн дэлхэйн жама ёһоор үшөөшье олошоржо байһайбди гэжэ оролдоно. Абаахай аляһануудһаа захалаад, удаан үбэлэй унтаридаа бэлдэжэ байһан хаһа. Гансал арбагар эбэртэй, хангайн гоёолто, бутын дуунай инаг дураяа бэдэрхэн дуун ой модо суурятуулаар сентябрь харын эхин багаар соностоһоор хүрэгжэ ерэнэ.

Хүдөөгтэй зон таряагаа хураажэ, хүрэнгэ үрхэсэ амбаартаа хэжэ, үлөөшье үхэр малдаа үлөөжэ, хүбхэгэр хоншуухан хилэмэнэй гурил гүрэн түрэдөө тушаажэ байһан саг. Хагдарха тээшэе түхээржэ байһан ногооной ургамалые, хэсүү ган гасууртай зунай болоһондо хүнүүд үбһээ сентябрийн тэн болотор абаһаар. Хоёрдох хилэмэ - хартаабхамнай хара газар соо хэбтээшье зандаа. Хүйтэн болохоһоо урдахана намайе түүжэ суглуулжа абаагүй хаана ошохо һэм гэхэндэл эдэсхэжэ, болбосоржо хүлэсхэнхэй. Ийнхээр байтар хюруу унажа, хүйтэн амисхаалай хүндэ амин хүлдэхөөһөөр, дааруулаар, хүхэ ногоон дайдымнай хагдаруулаар ерэнэл даа.

Ородой заншалаар хамгадай зунай саг ерэгжэ, хамгад сүлөөгүй. Дабһалха, хатааха, саахарлаха гэхэ мэтэһээ захалаад, үбэлдөө бэлдэжэ, оог шууяа татан, нүхэн бүгэдэ руу шюужа, хадагалжа байһан үе. Иймэ байгаагүйдэнь аргагүй, үбэлэй нюрган ута ха юм даа. Олзотойхон огородойнгоо эдэсхэһэн ургамалнуудһаа олон олон шэл баанха дүүргэжэ, үгэрсэ помидортой байгаалин үгэнэн юумые үрэгжэ, үндэр дээрэ тогтоожо, суглуулжа ябаял даа. Хартаабхын нүхэнэй хабхагтаа тулатар хартаабхатай, алирһа жэмсээр амһартануудтай билтаржа байг лэ.

Забар МАНЗАРОВ

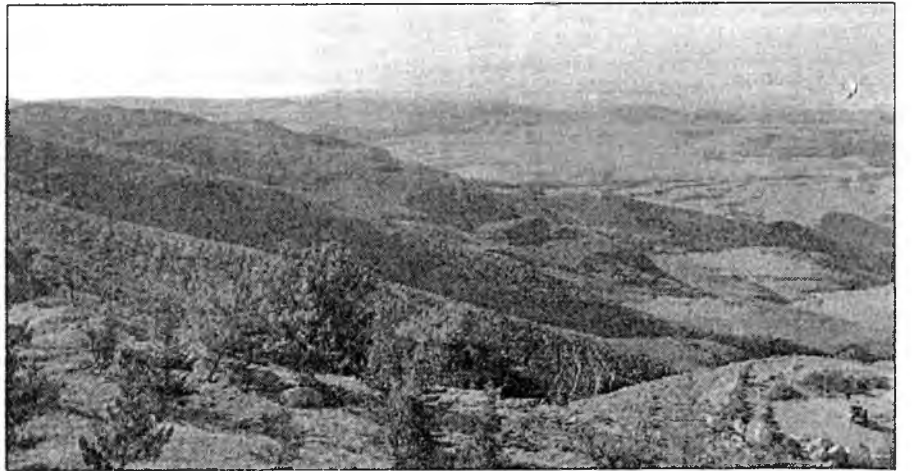
«НАНГИН СУДАР» ОРШУУЛХАДАА...

Хүн түрэлтэнэй оюун ухаан бодолой, түүхын, шажанай гайхамшагта хүшөө, эрдэни зэндэмэни, туйлай ехэ баялиг гэжэ тоологдодог «Нангин Сударай» («Библи») «Хуушан хэлсээнһээ (гэрээһээ)» Моисейн табан номой хүүлшын судар болохо «Хоёрдугаар хуули» гэжэ ном соо Хүлэжэ тэгүүлхэн Газар руу орохын урда тээ Бурханай хунгажа шэлэһэн арадта хургаал заабаринуудые дабтаһан байха юм. Наһажаал үетэнэйнгөө үхэжэ дуунатар, 38 жэлэй хугасаа соо, израилийнхид Фаран болон Кадес-Варни шадархи сүл губида байһан юм гэхэ. Тиин Бурханай эсэгэнэртэнь найдуулан, тэрэниие булимтаран эзэмдэхэ газар руу орохо тухай хүүлшын үршөөл хайра хүлэжэ, тэдэнэр хүрэгөөрөө Моавта байрлаба. Энэ хадаа баяр жабхаланта үе саг байгаа.

Хоёрдугаар хуулиин ёһоор, Моисей энээниие хамбаашалжа, Израилийн арадта гурба дахин хандажа, үгэ хэлээ һэн. Эдэнь хахасалгын үгэнүүд байгаа, ушарын гэхэдэ, тэрэ арадтаа хамта энэ газар руу орохо ёһогүй байгаа. Энэ номһоо хэнгые буряадшалжа, уншагшадай һонорто табилбаб.

бэдэрхэсэ урдатнай ябаһан Дээдын Эзэндэ, танай Бурханда эти-гээгүй ха юмта.

¹Тиин Дээдын Эзэн (Бурхан) танай үгэ соносоод, уурлан сухалдажа, тангариглаад, хэлэбэ ха: ²Тэдэ хүнүүдэй, тэрэ шорото уг изагуурай хэ-нииньшы танай эсэгэнэртэ үгэхые минии тангариглаһан үр-жэлтэ һайн газарые харахагүйл; ³гансал Иефонниной хүбүүн Халев тэрэниие харахал; Дээдын Эзэндэ тэрэнэй гэмээ мэдэрһэнэй түлөө

Шажан мүргэл

МОИСЕЙН ТАБАДАХИ НОМ

ХОЁРДУГААР ХУУЛИ

¹Иорданай саада бзеын Суфай тушаа урдахи тэгшэ газарай сүл губида, Фаран ба Тофелой, Лаванай, Асироф болон Дизигавай хоорондо, ²Хоривһоо арбан нэгэн үдэрэй ябадалай газарта, Сеир хадаһаа Кадес-Варни тээшэ ошоһон харгы дээрэ Моисейн бүхы израилийнхидта хандажа хэлэһэн үгын удха нимэл даа. ³Тэдэн тухай Дээдын Эзэнэй айлаадхан номлоһон бүхы юумэ Моисей Израилийн (бүхы) хүбүүдтэ дүшлэхэ хэлдэ, арбан нэгэдэхэ нарада, харын түрүүшын (үдэртэ) хэлэһэн байгаа. ⁴Есевондо ажаһууһан Амореин хаан Сигониие, Едрейдэхэ Аштерофто, ⁵Иорданай саада бзедэ Моавидай газар дээрэ ажаһуудаг байһан Васанай хаан Огые алуулһанай хүүлээр Моисей энэ хуули ёһо тайлбарилан ойлгуулхадаа, ингэжэ хэлэбэ:

ХҮНЭЖЭ ТЭГҮҮЛХЭН ГАЗАР ЭЗЭМДЭХЫЕНЬ ДЭЭДЫН ЭЗЭНЭЙ ИЗРАИЛИЙНХИДА ХАЙШАН ГЭЖЭ ЗАРИЛГ БУУЛГАҺАН ТУХАЙ

⁶Хоривто Дээдын Эзэн, манай Бурхан бидэндэ хэлээ һэн: «Энэ хада дээрэ ажаһуухатнай хүрөө! ⁷Эрьсэд, замдаа гаралгы, Амореин хаданууд худар, эдэнэй бүхы хүрэнэртэ, тэгшэ газар тээшэ, хада руу, набтар газарнууд руу, урдуурхи нотаг тээшэ, далайн эрьсүүд худар, Хананай газарта, Ливан руу, үнгэрхэдөө агууехэ мүнэн, Евфрат мүнэн хүртэр ошогтты; ⁸энэл даа, Би таанадта тус газар үгэнэб, таанадай эсэгэнэртэ, Авраамда, Исаагта, Иаковта, тэдэндэ, тэдэнэй үри саданарта үгэхые Дээдын Эзэнэй тангариглан найдуулан газарые ут залгамжалан абахаяа ошогтты».

ИЗРАИЛИЙНХИДА ДАРГА НОЁД БОЛОН ЛҮНДЭНШЭДЫЕ МОИСЕЙН ЯАГАД ТОМИЛОН ТАБИҺАН ТУХАЙ

⁹Тиихэ үедэ би таанадта хэлээ һэм: Би гансаараа таанадые ударидан хүтэлжэ шадахагүйб; ¹⁰Дээдын Эзэн, танай Бурхан таанадые үдхэжэ олошоруулаа, тиин мүнөө таанад, отгоргой одо мүшэдтэл адли, олон түмэн болоот; ¹¹Дээдын Эзэн, танай эсэгэнэрэй Бурхан, мүнөө таанадай тоогой хэды шэнгэн байһые мянгаад дахин арьбадхахал, таанадта тэрэнэй хэлэһэнэй ёһоор таида үршөөл хайра ологт лэ; ¹²Тээд таанадта тохёолоһон хүндэ хүшэр байдалые, таанадта ушарһан бэрхшээл түбэгүүдые, таанадта бууһан дарлалта мүлжэлгыг би гансаараа яагаад даажа ябаха хүмбиб? ¹³Танай үе үенүүдээр ухаан бодолтой, сэсэн мэргэн, шалгагдажа шалгарһан эршүүдые өөһэдтөө һунгагты, тиихэдтэй би тэдэниие таанадай дарганараар табихаб. ¹⁴Намда харюусахадаа, таанад хэлээ һэнта: һайн хэрэг бэдүүлхые зарлиг буулгабаш. ¹⁵Таанадай үе үенүүдээр ахамад хүнүүдыетнай, ухаан бодолтой, (сэсэн мэргэн) ба шалгагдажа шалгарһан эршүүдыетнай абажа, тэдэниие танай дарганараар, танай үе үенүүдээр мянганай, зуунай, табинай, арбанай дарганараар, хинан харагшадаар табихан байнаб.

¹⁶Тиихэ үедэ танай лүндэншэдтэ ингэжэ хэлээ, зарлиг буулгаа һэм: Танай аха дүүнэрые анхаралтайгаар шагнаад, аха дүү мэтээр харинаа ерэхэн хүндэл адляар зүб

шиндхэбэри гаргалты; ¹⁷сүүд дээрэ бага, ехэшы хүн байг, тон адляар шагнаад, илгаа бү гаргалты: хүнэй ноурһаа бү далтиралты, бү айтты, ушарын хадаа сүүд гээшэ Бурханай хэрэг лэ; харин таида хүндэ хэрэг байгаа хаань, намда хүргэгты, тиин би тэрэниие анхаралтайгаар шагнахаб. ¹⁸Таанадай юу хэхэ байһан тухай бүхы юумэ би тиихэ үедэ таида хэлээ һэмнайб. ¹⁹Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай айлаадаһанай ёһоор, бидэ Хоривһоо гараад, Амореин хада тээшэ ошохо замдаа энэ үргэн нэлэнхы, нюдэ адлама, аймшагтай хүрөөтэй бүхы сүл губи дээгүүр үнгэржэ, Кадес-Варнида хүрэжэ ерэбэбди. ²⁰Би таанадта хэлэбэб: Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай бидэнэртэ үгэһэн Амореин хадада таанад хүрэжэ ерөбэт; ²¹тиимэл даа, Дээдын Эзэн, шинии Бурхан энэ газарые шамда үгэнэ, Дээдын Эзэнэй, шинии эсэгэнэрэй Бурханай шамда хэлэһэнэй ёһоор, ошохо, тэрэниие эзэмдэжэ аба, бү ай, бузар муухайгаар бү этэрхэ.

²²Тээд таанад бултадаа намда ерээд, хэлээ һэмнайб: Бидэнэртэ газарыетнай шэнжэлхэ, маанадай ябаха харгы тухай, маанадай ошохо хото балгад тухай мэдээсэл бидэндэ асарха хүнүүдые урдаа элбгээхэбди.

²³Энэ үгэ намда һайшаагдажа, танай дундаһаа арбан хоёр хүниие, үе (бүхэнһөө) үеһөө нэгэ-нэгэ хүниие шэлэжэ абабаб. ²⁴Тэдэнэр ошохо, хадада гараад, Есхол нуга голдо хүрэжэ, оршон тойронхине хаймадан хараба; ²⁵тазарай эдэе, алим жэмсэ асаржа, маанадта үгэбэ, мэдээсэл бидэндэ асараад, ингэжэ хэлэбэ: Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай бидэндэ заяаһан газар үржэлтэй һайн лэ.

²⁶Зүгөөр таанад ошохые дурагүйдэжэ, Дээдын Эзэнэй, танай Бурханай айлаадал зарлигта эсэргүүсэн зүршэжэ, ²⁷майхангууд соогоо гэмэр-гутар гэлдэн, ингэжэ хэлэбэт: Дээдын Эзэн маанадта дурагүйдэжэ, бидэниие амореин-хидэй гарта оруулжа, хюдажа халгаахын тула Египедэй газар дээрэхэ гаргаа; ²⁸бидэ хайшаа ошохобибди? Манай аха дүүнэр ингэжэ хэлэхэдэ, зүрхэ сэд-хэлыемнай һуларуулаба: «Тус арад маанадһаа хураггүй олон, үндэрнүүд лэ, тэндэх хото балгадууд ехэнүүд, отгоргой тулама бэхилэлгэнүүдтэй, тэндэ бидэ Енагай хүбүүдые харабабди».

²⁹Би таанадта хэлээ һэм: Тэдэнһээ бү хүрдэгты, бү айтты; ³⁰Дээдын Эзэн, танай Бурхан урдатнай ябана; Египедтэ таанадтай, танай нюдэнэй урда хэнэндэл адляар, Тэрэ таанадай түлөө тулалдахал; ³¹тус сүл губида, энэ газар хүртэр ерэтээр, таанадай гаталан бүхы тамаартнай хүнэй хүбүүгээ абажа ябаһан юумэдэл Дээдын Эзэнэй, шинии Бурханай шайе абажа ябахыень, өөрөө хараа ха юмши даа. ³²Зүгөөр тиихэдэ таанадай гаталха харгы заахын тула ³³һүниндөө галда, харин үдэртөө үүлэн соо тогтохо газар таанадта

дээгүүрнь гаталан гараһан газарыень Би тэрэндэ, тэрэнэй хүбүүдтэ үгэхэб. ³⁴Танай түлөө Дээдын Эзэн намда уурлан сухалдахадаа, ингэжэ хэлэбэ: Ши тиишэ ошохогүйш; ³⁵шамтай ябалсадаг Иисус, Навинай хүбүүн, тиишэ орохол; тэрэниие батала, ушарын хадаа тэрэ Израилие тэрэнэй мэдэлдэ оруулхал; ³⁶танай хэлэһэн үхибүүдтэй дайсанай гарта ороходоо болохол, мүнөө һайншы, муушы юумэ мэдэдэггүй танай хүбүүд тиишэ орохол, тэдэндэ тэрэниие үгэхэб, тэдэ тэрэниие эзэмдэхэ; ³⁷харин таанад эрьсэд, Улаан далай тээшэ ошоһон харгыгаар сүл губи руу ябагты. ³⁸Тиихэдэ та харюусахадаа, намда хэлээ һэнта: Дээдын Эзэнэй, (манай Бурханай) урда бидэ нүгэлтэйбди, Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай бидэндэ айлаадаһанай ёһоор, ошохо дайлаадаһанбди. Таанадай хүн бүхэн буу шуунуудаа, домо хэрэгсэлнүүдээ һуйбадаад, хадын оройдо гарахые бодом-жогүйгөөр шиндэбэ бшуу.

³⁹Гэбэшы Дээдын Эзэн намда хэлэбэ: «Хадын оройдо бү гаралты, бү дайлаадалты, юундэб гэлбэл, таанадай дунда минии үгы байхада, дайсадтнай таанадые халгаахадаа болохол» гэжэ тэдэндэ хэлэ. ⁴⁰Тиин би таанадта хэлээ һэм, зүгөөр таанад үгыемни дуулангүй, Дээдын Эзэнэй айлаадаһан зарлигые буруушаажа, үсэд хэдэр зангаараа тэдэ хадын оройдо гараһан байгаа. ⁴¹Тус хада дээрэ ажаһууһан Амореин таанадта эсэргүүсэн бодожо, зүгынүүдшэнгээр халан һандангүй дахжа, таанадые мүрдэжэ, Сеиртэ хүсөөд, Хормо хүртэр үлдэн намнажа, бутасохибо. ⁴²Тэдэргээ бусаад, Дээдын Эзэнэй урда уйлахадатнай, Дээдын Эзэн таанадай уйлаадаха бархираадахые дуулангүй, таниие хайхарбагүй бшуу.

⁴³Таанад удаан саг соо Кадеста байгаат, тэндэ таанад хэды саг соо байгааба?

ИЗРАИЛИЙНХИДАЙ ЗАМ ЕДОМОЙ, МОАВАЙ, АММОНОЙ ХАЖУУГААР ҮНГЭРЭБ

¹Бидэ гэдэргээ эрьежэ, Дээдын Эзэнэй намда хэлэһэнэй ёһоор, Улаан далай тээшэ сүл губи руу замдаа гаража. Сеир уулые тойроод, удаан саг соо ябабабди.

Дээдын Эзэн намда хэлэхэдэ, ингэжэ айлаадаха: ²Энэ хэдые тойроод ябахатнай хүрөө, хойто зүг руу эрьсэжэ ябагты; ³арадтаа захиралта үгэхэдөө хэлээрэй: таанад аха дүүнэрэйнгээ; Сеиртэ ажаһуудаг Исавай хүбүүдэй хилэнүүд худар орохот, тэдэ таанадһаа айха; зүгөөр ⁴тэдэнэнтэй дай эхилхээс нэртгылэгты, ушарын хадаа Би тэдэнэй газарһаа алганайшы ээргые таанадта үгэхэгүйб, юуб гэлбэл, Сеир уулые Би Исавай мэдэлдэ үгөө ха юмбид; ⁵тэдэнһээ эдэе хоол сагаан мүнгөөр худалдажа абаад, эдээлэгты; ⁶тэдэнһээ уһа сагаан мүнгөөр худалдажа абаад, уутты; ⁷ушарын гэхэдэ, Дээдын Эзэн шинии Бурхан

али бүхы үйлэ хэрэгүүдтэш шайе үрэгээ, энэ үргэн нэлэнхы, нюдэ аллама, аймшагтай хүрөөтэй сүл губи соогүүр дэншэн хэсэжэ ябаха үедэнтэй шайе харгалзалаа; тиимэл даа, дүшэн жэл соо Дээдын Эзэн, шинии Бурхан шамтай ябана; ши югтээршы дутаагүй ха юмши.

⁸Бидэ манай ахадүүнэрэй, Сеиртэ ажаһуудаг Исавай хүбүүдэй хажуугаарнь үнгэрөөд, Елаф ба Ецион-Гаверһаа тэгшэ газарай замаар ябажа, эрьсэд, Моавай сүл губи тээшэ ошобобди. ⁹Дээдын Эзэн намда айлаадаха: Моавтай үһөө хөморол бү үүдхэ, тэдэнтэй дай бү эхилэ; ушарын хадаа Би тэрэнэй газарһаа юушы шамда үгэхэгүйб, юундэб гэхэдэ, Би Арые Лотанай хүбүүдэй эзэмдэлгэ мэдэлдэ үгөө һэм; ¹⁰урдандаа тэндэ емимүүд ажаһууһан юм, тэдэ, Енагай хүбүүдтэл адли, олон тоото, үндэр ехэ арад байгаа, ¹¹эдэнэр рефаимуудай хоорондо Енагай хүбүүдтэл адляар тоологдодог һэн; тэдэниие емимүүд гэжэ моавайхид нэрлэдэг бэлэй; ¹²харин урдандаа Хоррейнүүд Сеиртэ ажаһуугаа; гэбэшы Исавай хүбүүд тэдэниие үлдэн намнажа, дууһыень хюдаад, тэдэнэй орондо нүүжэ нотагжаһан байгаа - Дээдын Эзэнэй тэдэндэ үгэһэн газарые уг залгамжалан абаһан Израилдаады үйлэ хэрэг үүдхэһэн байгаа; ¹³ингээд лэ бодожо, Заредай нута голдо ошогтты. Тиин бидэ Заред нута голдо ошобобди.

¹⁴Бидэнэй Кадес-Варни руу ошоһон, Заредай нута голдо ороһон саһаа хойшо гушан найман жэл үнгэрөө, Дээдын Эзэнэй (Бурханай) тэдэндэ тангариглаһанай ёһоор, дайнда хабаадахаар наһанай бүхы эршүүл эдэнэй отог изагуурһаа ургажа гараа; ¹⁵үхэжэ дуунатарын эдэниие энэ отог изагуурһаа хюдажа халгаахын тула Дээдын Эзэнэй гар тэдэндэ бууха ёһотой байгаа.

¹⁶Дайнда хабаадахаар наһанай бүхы эршүүлэй арад түмэнэй дундаһаа үхэжэ дуунахадаһан лэ. ¹⁷Дээдын Эзэн намда хэлэхэдэ, ингэжэ айлаадаха: ¹⁸Мүнөө ши Моавай хилэнүүдэй хажуугаар, Арай хажуугаар үнгэрэн гараад, ¹⁹аммонойхидто дүтэлбэш; тэдэнтэй үһөө хөморол бү үүдхэ, тэдэнтэй дай бү эхилэ, ушарын хадаа Би Аммоной хүбүүдэй газарһаа юушы шинии мэдэлдэ үгэхэгүйб, юундэб гэхэдэ, Би тэрэниие Лотанай хүбүүдэй эзэмдэлгэ мэдэлдэ үгөө һэм; ²⁰тэрэ рефаимуудай газар гэжэ тоологдодог байгаа; урдандаа Рефаимай аймаг тэндэ ажаһууһан юм; тэдэниие Замзумимүүд гэжэ аммонойхид нэрлэдэг бэлэй; ²¹Енагай хүбүүдтэл адли, агууехэ, олон тоото, үндэр ехэ арад байгаа, Дээдын Эзэн эдэнэй нюдэн дээрэ тэдэниие хюдаа, тэдэнэр эдэниие үлдэжэ намнаад, тэдэнэй нотагта нүүжэ түбхинһэн байгаа, ²²Сеиртэ ажаһуудаг Исавай хүбүүдтэл адли, тэрэнэй хэлэнэй ёһоор, тэдэнэй нюдэн дээрэ Хоррейнүүдые хюдаад, тэдэ эдэниие үлдэжэ намнаад, тэдэнэй нотагта нүүжэ түбхинһэн байгаа, тиин мүнөө хүртэрөө эндэ ажаһуудаг; ²³Газа

хүртэрхи отог хууринуудта ажаһуудаг Аввейнүүдые, Кафторһоо гараһан Кафторимуудые хюдажа, үгы хээд, тэдэнэй орондо нотагжан хуурижаһан байгаа.

²⁴Бодогты, замдаа гаралты, Арноной урасхал гаталалты, тиимэл даа, Есевоной хаан, аморрей угай Сигониие, тэрэнэй газарые гарташни дамжуулан үгэнэб; тэрэниие эзэмдэжэ эхилэ, тэдэнтэй дай хэ; ²⁵мүнөөдэрһөө хойшо бүхы отгоргой доро ажаһуудаг арадуудай шинии урда айжа, хүгэдэжэ захалха юумэ Би тараахаб; шам тухай дуулаһан хүнүүд шамһаа туйлай ехээр айжа хүрдэхэл.

ЕСЕВОНОЙ ХААН СИГОНИИЕ ИЛАЛТА

¹Ингэжэ хэлэхын тула эбэй үгэнүүдтэйгээр элшэн сайдуудые Кедемофой сүл губиһаа Есевоной хаан Сигондо элбгээгээ һэм: ²Газар дээгүүршни гарахыем зүбшөөгыш; баруулжаа, зүүлжэшы хадуурангүй, харгыгаар ябахабди; ³эдеэ хоол намда сагаан мүнгөөр худалдаарай, тиин би эдээлхэб, ууха уһа намда сагаан мүнгөөр үгөөрэй, тиин би ундаахаб, гансал хүлөөрөө ябажа гарахаб - ⁴Иорданиие гаталан гараад, Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай намда заяажа үгэһэн газар хүртэрни Сеиртэ ажаһуудаг Исавай хүбүүд, Арта ажаһуудаг моавайхид тиимээр лэ байгаа ха юм.

⁵Тээд газар дээгүүрнь үнгэрэн гарахые Есевоной хаан Сигон маанадта үршөөн зүбшөөбгүүд, юундэб гэхэдэ, мүнөө эли болоод байһанай ёһоор, тэрэниие гарташни оруулхын тула Дээдын Эзэн, шинии Бурхан тэрэнэй хүнһээ һүлдые, тэрэнэй зүрхэ сэдхэхые хэрээгы шэрүүн болгоо.

⁶Тиин Дээдын Эзэн намда айлаадаха: Тиимэл даа, (Есевоной хаан, Амореин угтай) Сигон болон тэрэнэй газарые шинии мэдэлдэ оруулжа захалбаб; тэрэнэй газарые эзэмдэн абажа эхилыш. ⁷Есевоной хаан Сигон бүхы арадтаа хамта маанадта эсэргүүсэн бодожо, Яацада тулалдаанда ороб; ⁸Дээдын Эзэн, манай Бурхан тэрэниие манай гарта оруулхадань, бидэ тэдэниие, тэрэнэй хүбүүдые, тэрэнэй бүхы арадые бутасохообди, ⁹ттихэ үедэ тэрэнэй бүхы хотонуудые дайлан абаабди, бүхы хотонуудыень эсэслэн халгаагаабди, нэгышые амиды үлөөнгүй, эршүүл болон эхэнэрүүдыень, үхибүүдыень хюдаабди; ¹⁰гансал бидэ тэдэнэй үхэр малнуудые, маанадай эзэлһэн хото балгадуудта булимтарагдаһан юумэ өөһэдтөө олзolon абаабди. ¹¹Арноной хаба халаагай эрьсэдхи Ароерһээ, нуга голдох хотоһоо Галаадай хада хүртэр маанадта дабагданагүй хото гэжэ байгаагүй; Дээдын Эзэн, манай Бурхан бүхы юумэ гартамнай оруулаа. ¹²Имагтал Аммоной газарта, Иавогой урасхал шадархи нотагуудта, хадаады хотонуудта, Дээдын Эзэнэй, манай Бурханай бидэнэртэ зарлиг буулгаһан бүхы юумэндэ ши дүтлөөггүйш.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ
буряадшалба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Моавай боориһоо Иудейн гүбээнүүд нимээр харагдана. Нево хадаһаа Моисейн хаймадан гараһан Хүлэжэ тэгүүлхэн газар.

НЭРЭ ТОМЬЁОНУУДЫЕ ОРШУУЛГЫН АСУУДАЛДА

"Буряад үнэн" сониндоо нүүлэй үедэ тус асуудалда яһала ехэ анхарал хандуулагдана. Тусхайлбал, 2002 оной май нарада монгол хэлэндэ Библи оршуулжа байгаа Цэрэндаш-гуайн статья толилогдоо нэн. Удаань энэн тухай хэдэн статья толилогдожо, профессорнууд Ц.Б. Будаев, У.Ж.Ш.Дондуков, гадна оршуулагша М.А.Очиров гэгшэд ханамжаяа хэлэн байна. Бидэ буряад, монгол оршуулагшадай дүй дүршэлые зэргэсүүлэн, жэшэжэ хараха хүдэлмэри хэжэ байһан тула энэ асуудалаар өөрын ханамжатай хубаалдаха гэбэди.

Хэрбээ буддын шажанай гол ном сударнуудын Ганжуур Данжуур хоёр соо оронхой гэдэг хаань, христиан шажантай гол номуудын хадаа Библи Евангели хоёр юм.

Библи гэшэ газар дэлхэй дээрэхи эгээл эртэ урдын номуудай нэгэн мүн. Мүнөөшье эгээл ехээр дэлгэрхэн ном заандаа. Олон миллион хэнгээр мянгаад хэлэндэ оршуулагданхай. Библи 66 хубинуудһаа гэхэ гү, али номуудһаа бүридэдэг. Тэдэниие 40-өөд автор 15 зуун жэл соо бэшэ юм. Ганжуурта ородог буддын шажанай номуудые Будда өөрөө зохёогоо гэдэгтэл, Библие Христос бурхан өөрөө түүрээхэн гэжэ христиан шажантан тоолодог. Харин абаралшад Бурханай үндэр үгэнүүдые хүнэй хэлээр найруулан дамжуулаа юм гэдэг. Библи дотор бэшэгдэһэн үйлэ ябадалнууд түүхэ, хэлэ шэнжэлэл, этнографи, археологи болон бусад эрдэм ухаануудаар баталагданхай юм гэжэ Цэрэндаш-гуай бэшэнэ.

Хүн түрэлтэнэй сэгнэшгүйгү ехэ баялаг гэгдэдэг Библие монгол хэлэнүүдтэсье оршуулха хүдэлмэри нүүлэй арбан жэлэй туршада ябуулагдана. Илангаяа Цэрэндаш-гуай болон Ц.Б.Будаев энэ талаар ехэ хүдэлмэри хээ юм. Тиин эдэ хоёр болон Библиин бусад оршуулагшад энэ ажалһаа хэхэдэ, нэрэ томьёонуудые оршуулха талаар элдэб бэрхшээлнүүдтэй ушарһаниинь ойлгосотой.

Ородшье, буряадшье хэлэндэ шажанай нэрэ томьёонууд, үгэнүүд олон ааб даа. Тэдэ тэдэ нэн түрүүн өөһэд өөһэдынгөө шажанай ойлгосонуудые тэмдэглэнэ. Тиин ондоо шажанай номуудые оршуулхадаа, тэдэ үгэнүүдые хэр зэргэ хэрэглэжэ болохогү гэдэн асуудал гаража ерэнэ.

Манай ажаглаһанай ёһоор, жэшэнь, христиан шажан ба буддын шажан хадаа тон ондоо зүйлнүүд бэшэ, харин нэгэ түрэл үзэгдэлнүүд хадань, сэхэ оршуулагдаха үгэнүүд байна. Жэшэнь, религия гэжэ шажан гэдэн үгөөр оршуулагдана. Юундэб гэхэдэ, эдэ болбол байгааһин ёһондо багташагүй, эди шэдитэ хүсэндэ, хүсэтэй амиды амитада (бурхад болон хүнзхэнүүдтэ) этигэжэ, тэдэндэ шүтэлгэ гэдэн нэгэл ойлгомжо тэмдэглэнэ. Мүн молитва — маани гэшэ тэдэ

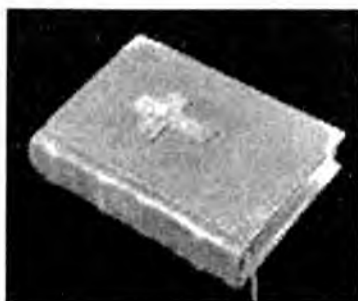
эди шэдитэндэ хандан, шэбшэмэл үгэнүүдые хэлэхые тэмдэглэнэ. Тэрэшэлэн буян — добродетель, нүгэл — грех, диваажан — рай, тама — ад гэжэ үгэнүүдэй шажан бүхэндэ нилээд илгаатай ойлгосонуудые тэмдэглэдэгшье хаань, тэдэниие мүн лэ бэе бээринь оршуулжа хэрэглэдэг гэшэбди.

Цэрэндаш-гуайн статья зүбшэн хэлсэлгэдэ Библи оршуулхадаа, ородой бог гэжэ үгы буряадай бурхан гэжэ үгөөр оршуулжа болохо гү гэдэн асуудалда хоёр ондоо ханамжа хэлэгдэ нэн. Нэгэдэхээр, Цэрэндаш-гуай, С.Панченко болон бусад тиигэжэ оршуулжа болохогүй, юундэб гэхэдэ, тэдэ үгэнүүд хоёр ондоо ойлгосо тэмдэглэнэ гэдэн юм.

Харин Ц.Б.Будаев, У.Ж.Дондуков болон бусад тиигэжэ оршуулжа болохо, энэ болбол үнийнэй заншада ороһон хэрэг юм гэбэ. Бидэнэй ханамжаар, эдэнэй хэн хэнийншье өөһэд өөһэдынхээрэ зүйтэй зүб юумэ хэлэнэ гэшэ ха. Цэрэндаш-гуай яахадаа зүб бэ гэхэдэ, бог, бурхан гэжэ үгэнүүд нилээд ехэ илгаатай ойлгосонуудые тэмдэглэнэ. Тусхайлбал, христиан шажанда бурхан гэшэ хамаг юумые — дэлхэй болон огторгойе, түрүүшын эрэ хүн Адам болон тэрэнэй ханган Евые бии болгоо гэдэг хаань, буддын шажанда хамагые байгуулан тиимэ бурхан байхагүй гэдэг. Дэлхэйдэ эхи захашье, эсэс түгсэхэлшье гэжэ үгы, тиимэһэ хамагые зохёон байгуулан бурхан үгы. Энэ хадаа буддын болон христиан шажанай хоорондох гол илгаань гэжэ тоологдодог. Үшөө нэгэ илгаань гэхэдэ, баруунай христиан хургаалууд хүнийе иматгал бурхан сүлөөлжэ гэдэг. Харин Буддын шажанай хургаалаар, хүнэй оюун сэдхэлэй хүгжэлтэ, нирваанда хүржэ сүлөөрэлгэнэ гол түлэб тэрэнэй өөрын оролдолгоһоо, зүб замаар ябаһанһаа, буян үйлэдэлгэһөөн болодог гэнэ. Будданаар болон бодисаданар хүнэй нирваан тээшэ ошохо замыень заажэ зоригжуулдаг, харин гол шухала юумэн хүнөө өөрөөн лэ дулдыдадаг байна.

Иимэ, мүн бусад илгануудай бии байбашье, буддын болон христиан шажанай хоорондо олон адли зүйл бии, энэн лэ шухала гэжэ гэгээн түрэлтэ Далай-лама хургадаг гэшэ. Бүхы хүнүүдтэ энхэрэн дурлаха, энэрхы сэдхэлээр туһалха, арюун сэбэр ябадалтай, аяг зантай байха, муу юумэ хэхэгүй гэдэн үндэһэн шухала хургаал бүхы шажан мүргэлнүүд номнодог гэжэ Далай-лама айлдхадаг.

Ц.Б.Будаев болон тэрэнэй тала баримталагшад яахадаа зүб бэ гэхэдэ, жэшэнь, буряад литературна хэлэнэймнай бүридэлдэхэ үедэ бурхан гэжэ

үгэ ород хэлэнэй нүлөөн доро хэдэн удхатай болоо юм:

1. "Бог — верховная сущность, наделённая высшим разумом, абсолютным совершенством, всемогуществом, являющаяся главным объектом поклонения". Эндэ бурхан — бог гэжэ үгэ тус ойлгосые юрэнхы дээрэнэ тэмдэглэнэ. Жэшэнь, "Миллионы людей в мире верят в бога" — "Дэлхэйн олон сая хүнүүд бурханда шүтэдэг" гэдэн мэдүүлэл соо бурхан гэжэ үгэ адли бүхы бурхадые тэмдэглэнэ. Мүн атеист — бурхангүй хүн, богохульник — бурханиие хараагша гэхэ мэтэ ойлгосонуудта бурхан гэжэ үгэ юрэнхы удхаар хэрэглэгдэжэ, бага үзэгөөр бэшэгдэнэ. Ямар нэгэн арадай гү, али шажанай бурхан гэжэ юрэнхыгөөр тэмдэглэбэл, урда тээнэ элирхэйлэгшэ табижа, бага үзэгөөр бэшэдэг, жэшэнь: бөө мүргэлэй бурхан — шаманское божество, онгон шүтөөнтэнэй бурхан — языческое божество, буддын шажанай бурхад — буддийские божества г.м.

2. "Конкретное название персонажей буддизма, ламаизма": Абида Бурхан — будда Амитабха, Майгари бурхан — Бодхисаттва (бодисатва) Майтрея, Яман-гага бурхан — идам (страж буддизма) Ямантаха (грозное божество). Будда Шакьямуниие тэмдэглэдэг Бурхан багша гэжэ нэрэ ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг.

3. "В христианстве: триединное божество, творец и всеобщее мировое начало — Бог Отец, Бог Сын и Бог Дух Святой". Христиан шажанай бурханиие тэмдэглэдэг эдэ үгэнүүд ород хэлэнэй дүримөөр бултадаа ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг юм.

Цэрэндаш-гуай христиан шажанай нэрэ томьёонуудые буддын шажанай үгэнүүдээр оршуулжа болохогүй, тусхайлбал, бог гэдэн үгы Оршолонто юртэмсын эзэн гэжэ оршуулха гэдэн байна. Манай ханамжаар, тиигэжэсье оршуулжа болохо. Ушар юун бэ гэхэдэ, ехэ бурхад хэдэн нэрэтэй байдаг, тэдэнэ "эпитет" гэжэ нэрлэгдэдэг. Жэшэнь, Бурхан багша гуша шахуу эпитеттэй гэдэл: Илажа түгэс нүгшэгсэн, Дайни гарагсан, Шакьягай Арсалан г.м. Тэрэн шэнги Иисус Христос хэдэн эпитеттэй. Жэшэнь, урда сагта христиан шажантан хүрэг

хонид соо эгээ түрүүн гарахан хургые үрги болгодог байгаа. Тиин Иисус Христосые агнец божий — бурханай үргэл болгоһон хурьгахан гэхэдэ, тэрэ хүн түрэлтэнэй нүгэл сагаалхын тулада өөрыгөө үргэл болгон үгөө гэдэн удхатай юм. Мүн Оршолонто юртэмсын эзэн гэхэдэ, "хозяин брениного мира", ондоогоор — "всесовершенная личность, создавшая мир и управляющая им" гэдэн удха багтаана. Зүгөөр иимэ эпитеттэй хажуугаар гол тэмдэглэһэн үгэнэ Бурхан гэдэн үгэ байха ёһотой. Жэшэнь, Бурхан Эсэгэ — Бог Отец, Бурхан Хүбүүн — Бог Сын, Бурхан Хангин хүлдэ — Бог Дух Святой. Тус үгын иимэ хэрэглэлын үнийнэй заншажа, олон номдо бэшэгдэһэн хадань, тэрэниие хубилгахань хэсүү.

Оршолонто юртэмсын эзэн гэхэдэ, оршолонто гэжэ тон буддын шажанай ойлгомжо тэмдэглэдэг үгэ ороно гэдэл, тэрэнгүйгөөршье хэрэглэжэ болоно: Юртэмсын эзэн гэхэ мэтээр.

4. "Бурхан, бурханай дүрсэ — изображение любого бога на полотне, литое или скульптурное".

Зүгөөр христиан шажанай ойлгосонуудые буддын шажанай үгэнүүдээр оршуулжа дашуурһанай үлүү гэжэ ханагдана. Жэшэнь, ород-буряад, ород-монгол толинуудта Богиня гэжэ үгы дара эхэ гэжэ оршуулан байдаг. Дара-эхэ гэшэмнай буддын шажанай бурхан, Арья-Баала бодисадын эхэнэр хубилгаан гэжэ тоологдодог. Газар дэлхэйдэ хубилан түрэн дүрэнүүдын гэдэл, сронцангомбо гэдэг түбэд хаанай хамгад, Россин хатан хаан II-дугаар Екатерина, Монголой наймадахи богдо гэгээнэй хатан гэхэ мэтэ юм. Тиин эдэниинь лэ Дара-эхэ гээд, ондоо шажанай эхэнэр бурхадые "бурхан гү, али эхэнэр бурхан" гэдэл, дээрэ шэнги байна. Жэшэнь, эзэн хатан, хатан хаан хоёрдугаар Екатерина, Сагаан Дара-эхын хубилгаан — императрица Екатерина Вторая, воплощение Белой Тары; Афродита бурхан-богиня Афродита (Древне-греческая богиня любви и женской красоты) г.м.

Монгол толинуудта "поп" гэшые (хар) лам, харин ород-буряад толидо поп, ород лама гэжэ оршуулан байдаг. Б.Абидуев, Д.Черников гэхэ зэргын оршуулагшад поп гэдэн үгыел хэрэглэдэг байгаа. Буряад хүн бүхэнэй поп гэжэ үгэ мэдэхэ хадань, энэнэ хамаашьегүй шэнги байна. Харин Монгодо ород хэлэнэй Буряадтал адляар дэлгэрэнги бэшэ хадань, хара лам, мүн поп гэжэ зэргэ хэрэглэбэл, хамаагүй шэнги. Юрэ тодорхо удхатай үгэнүүдые тэрэ задань

байлгаад, хойнонь хаалта соо таараха буряад нэрэ хэрэглэбэл, дээрэ бээ. Жэшэнь, патриарх гэшые үнэн алдартын шажанай эгээн дээдэ хэргэм, папа — католигуудай толгойлогшо гэжэ хаалта соо тайлбарилхадаа, далай-ламатай адли шуу хэргэм гэжэ болоно.

Орос-монгол толидо епископ гэшые епископ, хамба гээд оршуулна, харин ород-буряад толидо тэрэ задань орхиһон аад, хаалта соо христос шажанай дээдэ зэргын лама гэжэ тайлбарилна. Энэнэ балайшье хайн бэшэ, юундэб гэхэдэ, патриархһаа ямар илгаатайб гэжэ харуулагданагүй. Буддын шажанай хамбатай аглишуу хэргэм гэдэл, ойлгосотой байха нэн ха.

Зарим ушарта үсөөн дайралдадаг үгы тэрэ задань орхёод, хажуудань тайлбарил оршуулга үгөөд, хэрэгтэй хаань, хаалта соо үшөө тайлбарил үгэдэг, жэшэнь: клобук — клобук, (ород санаартадай) госхогор үндэр малгай (тэрэнһээ хара бүг, харин патриарх болон митрополидай малгайһаа сагаан үнгэтэй бүг хангай, мурэ дээгүүрнэ намирдаг). Тиин "Службу провёл патриарх в клобуке" гэшые Сагаан бүг намуруулан госхогор үндэр малгайтай патриарх мүргэл үнгэргөө гэжэ оршуулжа болоно.

Үсөөншэ дайралдадаг зарим үгы тайлбарилан оршуулбал, дээрэ байдаг, жэшэнь: образ — ородой зурамал Бурхан. "Старинный образ в окладе" гэшые нимгэн түмээрөөр бурхэргэһэн урганай зурамал бурхан гэхэ (тэрэнэй нюур, гарын лэ хушагдангүй орхигдоог байгаа).

Юрэ ород үгэнүүдые буряад хэлэндэ оршуулха гү, али үгы гү гэжэ шийдхэхын тулада, дүтэрхы үгэнүүдэй удхыень зэргэсүүлжэ үзэхэ арга байдаг. Тиимэһээ энэ удхыень хубинуудтань халгажа харадаг. Жэшэнь, мальчик гэжэ үгэ "бага наһатай", "эрэ" гэдэн хоёр хубида хубаагдана. Буряад хэлэндэ хүбүүхэн гэжэ үгын удха мүн лэ тиимэ хубинуудтай байна. Тиимэһээ эдэ хадаа нэгэ үгөөр оршуулагдаха үгэнүүд болоно. Харин ород, буряад үгын удхын хубинуудай тиигэжэ тудалдахагүй байгаа хаань, ород үгы абтаһан үгэ болгон хэрэглэдэг гү, али үсөөн дайралдадаг хаань, ехэнхидэ тайлбарилан оршуулга хэрэглэгдэдэг байна.

Христиан шажанай нэрэ томьёонуудые буряад, монгол хэлэнүүдтэ, мүн буддын шажанай үгэ терминүүдые ород хэлэндэ оршуулха тухай асуудал гүйсэд шэнжэлэгдэдэг, нэрэ томьёонууд үшөө хүсэд тогтонижоодүй гэжэ тэмдэглэе.

Ц.БАЛЬЖИНИМАЕВА,
Л.ШАГДАРОВ,
Россин эрдэмтнй академин
Сибирин таһагай
Монгол шэнжэлгын,
буддологийн
ба тибетологийн
институдай эрдэмтэ
хүдэлмэрилэгшэд.

ЭЛҮҮР ЭНХЫН БУЛАН

АЮУЛТА ҮБШЭН НӨӨ АБАРАЛ -
ОЛОНОЙ ХҮСӨӨР

Росси дотор жэлхээ жэлдэ ВИЧ/СПИД үбшэндэ дайрагдаһан зоной тоо олошоржол байна. Мүнөө үедэ энэ үбшэнтэй тэмсэхын тула гансашье эмшэлэгшэдэй бэшэ, мүн бүхы зоной хамтын оролдолог хэрэгтэй болоно. Энэ үбшэндэ дайрагдаһан зоной саашанхи ажабайдал, тэдэнэй эмнэлгэ гүрэнэй социальнo-экономическа, политическэ ажаябуулгада заатагүй нүлөө үзүүлнэ гэшээ.

Байгша оной сентябриин 3-да Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэһэн регионууд хоорондын конференцидэ ВИЧ/СПИД үбшэндэ зорюулагдаһан, тэрэнэй мүнөө үеын байдал, хойшолонгууд, шийдхэгдээгүй асуудалнууд тухай шухала хөөрэлдөөн болоо. Энэ конференцидэ Россин Элүүры хамгаалгын министерствын ВИЧ/СПИД үбшэний эмнэлгын ба нэргылэлгын таһагай начальник А.Т. Голиусов, Россин Элүүры хамгаалгын министерствын ВИЧ/СПИД үбшэнтэй тэмсэлгын ба тэрэний нэргылэлгын Федеральна эрдэмэй методическа түбэй хүтэлбэрлэгшэ, РАМН-ай академик, профессор В.В. Покровский, Сибирийн Федеральна округой СПИД-эй түбэй хүтэлбэрлэгшэ Л.К. Рубин гэгшэд хабаадаһан байна.

Хоридохи зуун жэлэй эгээл сошордомо ба тон түргөөр бүхы дэлхэйгээр тараһан энэ халдабарта үбшэндэ гол түлэб залуушуул дайрагдана гэшээ. Олонхи ушарта промышленна, һайн ажабайдалтай томо хотонуудаар энэ үбшэн дэлгэрнэ. Хара тамхи наймаанһаа абаха шадалтай наркомануудай дунда энэ үбшэн ехээр

һүжэрнэ. Тиибэшье ВИЧ үбшэндэ дайрагдаһан хээлитэй эхэнгэрнүүдэй үбшэн үхибүүдые түрэхэ ушарнууд олошороо.

- Дэлхэйп хүгжэнги гүрэнүүд СПИД үбшэндэ голанхаралаа хандуулна. Юуцдэб гэхэдэ, гүрэлөө хамгаалха, сэрэгэй албанда татагдаха наһандаа хүбүүд энэ үбшэндэ дайрагдажа, энэ уялганаан сүлөөлэгдэнэ. Гэбэшье тэдэнэй амиды мэндэ ажаһууха болзоршье богониһон болоно гэшээ. Россин гүрэндэ энэ үбшэнэй үргэнөөр дэлгэрхэдэ, бусадшье хари гүрэнүүд энэ тогтоһон байдалаарнай ханаата болоно. Гүрэнөө хамгаалха баатар хүбүүдэй үсөөрбэл, энэ асуудалые шийдхэхын тула дайрадаһанай үшөө шанга сэрэгэй хэрэгсэлнүүдые бээдхэ болоно бушуу, - гээд, РАМН-ай академик В.В. Покровский хэлэнэ. Теэд гансашье Эсэгэ ороноо хамгаалха бэшэ, гадна һайнаар, хүсэ шадалтайгаар ажаалаа ябуулха аргатай залуушуулай ВИЧ/СПИД-ээр үбдэнэ ха юм.

Энэ үбшэнтэй тэмсэхын тула олон арга боломжонууд хэрэглэгдэнэ, мүнгэнэй

талааршье туһаламжа үзүүлэгдэнэ. Олон проектнууд зохёогдожо бээлүүлэгдэхэдэ, бэе бэеынгээ туршалгануудые дабтажа, зоной һонирхол бууруулна. Тиимэһээ Россин Элүүры хамгаалгын министерствын дэргэдэ зүбшэлэлгын Совет байгуулагдаха юм. Тэрэ Россида бүхы тээ зохёогдоһон СПИД үбшэнтэй тэмсэлэлгын проектнуудэй гол зорилгыень, тэрэнэй бээлүүлхэ арга боломжонуудыень шалгажа, хиналта дороо абаха ёһотой. Сентябрь нарада үнгэргэгдэхэ Россин Элүүры хамгаалгын министерствын зүблөөн дээрэ СПИД үбшэнтэй тэмсэлэлгын түбэй орондо институт байгуулагдаха асуудал табигдаха юм. Федеральна программын ёһоор регионуудай СПИД эмнэлгын түбүүдые шэнэ, мүнөө үеын түхээрлэгнүүдээр гүйсэд хангаха мүнгэн һомологдохо ёһотой.

Ерээдүй сагта Улаан-Үдын Цивилёвой үйлсөөр оршодог модон байртай СПИД үбшэний нэргылэлгын түбье һайн болбосон түхэлтэй байртай болгохо тухай мүн лэ энэ конференцидэ хэлэгдэһэн байна.

Буряад орондо 2003 оной сентябриин 1-эй мэдээгээр 1930 хүн ВИЧ үбшэндэ нэрбэгдэнхэй. Россида Агын, Эвенкийскэ, Таймырай округуудта энэ үбшэндэ дайрагдаһан нэгэн - хоёр ушар бии. Бусад регионуудта, хүршэ Эрхүүгэй областдо бүришье түргөөр энэ үбшэн һүжэрнэ. Энэ аюулай тэмсэхын тула гүрэнэй бүхы албануудай олонитын эмхи зургаануудай, буддын, христиан бусад шажануудай нэгдэлэй хамтын үүсхэл, тэмсэлэй шанга журам хэрэглэгдэхэ ёһотой.

Е. ЦЫБЕНОВА.

Һайн хэрэг бүтээгшэд
тухай дуулаа һэн гүт?

СПИД үбшэнһөө нэргылэлгын хүдэлмэри ябуулдаг волонтернууд тухай дуулаа һэн гүт? Волонтернуудай хүдэлөөн республика дотор тон дэлгэрэнгыгээр жэлхээ жэлдэ хүгжэнэ.

ВИЧ үбшэнһөө олонитые нэргылхэ гэхэн зорилго урдаа табиһан волонтер болохо гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ. Нурагшад, оюутад семинар-тренингүүдтэ хабаадажа нурадаг юм. Нүүлээрнэ эгээл бэрхэнүүдын волонтерой үнэмшэлгэтэй болоно. Мүнөө дээрээ 1011 волонтернууд бэлдэгдэнхэй. Тэдэнэй тоодо аха классуудай нурагшад, дунда ба дээдэ хургуулийн, хүдөө нутагуудай 6 аймагай, олонитын эмхинүүдэй гэшүүд, УИН хүмүүжүүлэгтэ колонийнхид, урдань хара тамхи хэрэглэгшэдэй дундаһаа һайн дураараа ябагшад оролсоно юм.

Тиин энэ һайн дураараа ябагшадай хүдэлөөн гансашье Буряад Республикада хүгжэжэ байнхай бэшэ, мүн хүршэ Шэтэ хотодо, Зүүн-Сибирийн региондо олон юм. Тэдэнийе манай Улаан-Үдын СПИД үбшэнһөө нэргылэлгын түбтэ нурага.

Мүн 2000 онһоо эхилээд, мүнөө хүртэр һайн дураараа ябагшадай суглаанууд үнгэргэгдэнэ. Буряад Республикын Правительствын хүтэлбэри доро дүрбэн суглаан үнгэргэгдөө гээд тэмдэглэе.

Мүн дүрбэдхэй суглаанда хабаадаһан 25 волонтернууд хадата Алтайда ба Байгалда амарха путевконуудаар шагнагдаа һэл. һарын нэгэ дахин волонтернуудай үдэр үнгэргэгдэдэг болонхой.

«Равный обучает равного» гэхэн программаар тэдэ ехэ эдэбхитэйгээр ажаллана.

Буряадай республиканска багшанарай колледжын оюутад һайн үдэрнүүдтэ үнгэрһон «СПИД-һэ нэргылэе» гэхэн республиканска конференцийн секцинүүдтэ хабаадалсаа. Тэдэнэр ёһотой бэрхэ волонтернуудай тоодо ородог юм.

Я. ЖАПОВА.

На вопросы корреспондента отвечает главный врач республиканского кожно-венерологического диспансера Н.Н. ЕРМОЛАЕВ.

Николай Николаевич, что такое вагинальные инфекции?

- Есть несколько видов вагинальных инфекций. Наиболее распространенные заболевания - это кандидоз (молочница), бактериальный вагиноз и трихомониаз.

В некоторых случаях человек заражается, занимаясь сексом с инфицированным партнером, в других - заболевания могут возникнуть, даже если вы никогда не жили половой жизнью или не имели половых контактов в последнее время.

- А как узнать, есть ли у человека вагинальная инфекция?

- По выделениям, хотя в норме женский организм выделяет секрет и это абсолютно нормально. Характер влагалищного секрета может меняться на протяжении месяца. На него влияет прием противозачаточных таблеток, беременность, а также прекращение менструаций с возрастом.

- Какие бывают выделения при заболевании?

- Количество увеличивается; они выглядят не так, как всегда (особенно важно изменение цвета); вы ощущаете неприятный или необычный запах; зуд во влагалище; покраснение и болезненность внутри и у входа во влагалище; боль при мочеиспускании; высыпания и небольшие ссадины на коже вульвы и вокруг отверстия мочеиспускательного канала.

Такие симптомы могут наблюдаться также при гонорее и хламидиозе.

- Расскажите о молочнице.

- Молочница или кандидоз вызывается

О МОЛОЧНИЦЕ И НЕ ТОЛЬКО

организмом, который обычно обитает на коже, в полости рта и в кишечнике, не причиняя при этом никакого вреда. Этот организм называется Candida albicans и представляет собой разновидность дрожжей. Если вы здоровы, то ваш организм держит дрожжевые грибки под контролем. Но если организм ослаблен, то инфекция активизируется. Ей подвержены беременные, люди, которые носят облегчающую одежду из синтетических тканей, люди, принимающие определенные антибиотики, страдающие диабетом или занимающиеся сексом с партнером, который уже болен кандидозом.

- Какие признаки молочницы?

- Человек может заметить один или несколько из перечисленных ниже симптомов, например, зуд, болезненность и покраснение у входа во влагалище, в области вульвы или ануса; густые белые творожистые выделения из влагалища с дрожжевым запахом; опухание вульвы; боль во время полового акта; боль во время мочеиспускания и так далее.

- Николай Николаевич, к слову трихомониаз, к сожалению, уже привыкли...

- Трихомониаз - это инфекция, вызванная очень маленьким паразитом, который иногда обнаруживается во влагалище и уретре. Заразиться можно, занимаясь сексом с партнером, который болен трихомониазом. Промежуток времени от полового контакта до появления симптомов заболевания может колебаться от четырех дней до трех недель.

- А как узнать, есть ли трихомониаз?

- Об этой болезни свидетельствуют водянистые выделения из влагалища желтого или зеленого цвета, которые могут пениться и издавать неприятный «рыбный» запах, а также болезненность и зуд у входа во влагалище и внутри него. Иногда симптомов заболевания не бывает.

- Что делать, если появилось подозрение?

- Срочно нужно обратиться к врачу, который, осмотрит, возьмет образец выделений и сразу же определит наличие вагинальной инфекции или ее отсутствие. Иногда образец выделений может быть и отправлен в лабораторию для дополнительного исследования.

Надо завершить весь курс лечения, даже если самочувствие улучшится после приема нескольких таблеток. Если прекратить прием лекарства раньше времени, то заболевание может возобновиться, а возбудитель станет устойчивым к действию антибиотика.

- Скажите, нужно ли признаваться партнеру о вагинальной инфекции?

- Кандидоз иногда может передаваться при половых контактах. Вы можете вылечиться, а потом снова заразиться от невылеченного полового партнера. Поэтому лучше посоветовать партнеру тоже использовать крем, чтобы предотвратить передачу инфекции от вас к нему и наоборот. Иногда мужчины не замечают у себя никаких симптомов кандидоза. Но в иных случаях могут отмечаться высыпания на половом члене. Бактериальный вагинозом по причине мужчины скорее всего не может заболеть. Вашему партнеру могут посоветовать тоже пройти курс лечения.

Как я уже сказал, трихомониаз может протекать бессимптомно, ваш партнер может быть инфицирован и не знать об этом. Если вам посоветовали рассказать о вашей инфекции партнеру, это может оказаться нелегкой задачей. Консультанты в клинике могут подсказать вам один из возможных вариантов разговора с вашим партнером: чтобы избежать заболевания, надо заниматься безопасным сексом.

- Безопасный секс - это пользование презервативом.

- Да. И не надо думать, что на вас лежит лишь часть ответственности за безопасность

секса, а остальное - это забота вашего партнера. И вы, и ваш партнер оба должны сделать все возможное, чтобы обезопасить ваши контакты.

- И, наконец, куда можно обратиться за помощью?

- Лучшее всего в специализированное медицинское учреждение. Там смогут провести все необходимые исследования и назначить наиболее подходящее лечение. Как правило, для этого требуется два или три посещения врача. Вам предложат профессиональную медицинскую помощь в кожно-венерологическом диспансере, женской консультации, или урологическом кабинете. Для того, чтобы попасть на прием к врачу, не нужно никакого направления.

- Человек может, конечно, обратиться в негосударственные медицинские центры, если у них есть лицензия на лечение ИППП (инфекций, передаваемых половым путем). Обслуживание и лечение в центрах добровольное и анонимное. Это значит, что никто, кроме тех, кто будет участвовать в лечении, не узнает о заболевании. Никто не осудит за какие-либо поступки или контакты...
- Спасибо за ответы.

Л. ХАЛБАЕВА.

Хайрата эхэ

МОРОЗОВА

Клавдия Павловна

наһа бараһан ушараар Буряад Республикын Президенттын Хэбэлэй болон олойд мэдээсэл тараалгын управлени корреспондент, «Правда Бурятии» газетын редактор байһан Наталья Александровна МОРОЗОВАДА гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлэнэ.

Хайрата эхэ

МОРОЗОВА

Клавдия Павловна

наһа бараһан ушараар Россин Журналистнуудай холбооны Буряадай республиканска эмхин правлени сүг хүдэлдэг нүхэртөө Наталья Павловна МОРОЗОВАДА гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлэнэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор А.Л.АНГАРХАЕВ.

Редакторай уялга дүүргэгшэ Д.Д.ЭРДЫНИЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Н.Д.НАМСАРАЕВ (генеральна директорай 1-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (редактор), Т.В.САМБЯЛОВА (секретариатые хүтэлбэрлэгшэ-генеральна директорай орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), таһагуудые даагшад: В.Г.ГОМБОВЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, Хэбэлэй байшан "Буряад үнэн".
E-mail: unen@mail.ru.

Газетэ хэблэлэй 1

хуудан хэмжээтэй.

Индекс: 50901.

Хамтын хэһэг - 53840.

Хэблэлдэ

тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн

ОАО-до бэлэн диапозитивүүдхээ

газетэ 2520

хэһэгээр хэблэгдээ.

Директорайн телефон: 21-40-45.

Б-0165-дахи номертойгоор

бүрдхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорай-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмный - 21-54-54 (факс), ген. директорай 1-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, редакторай орлогшын - 21-54-93, секретариатай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрийн, «Одон» журналай редакци - 21-50-52; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97; компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдээгүй, мүн авторнуудтань бусаагдаагүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазгайруулһан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакцийн ханамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.